

ING. FRANTIŠEK ČVANČARA

CHOV OVCÍ

1942

NAKLADATELSTVÍ NOVINA

stlaní a na tom, jak dlouho během roku jsou ovce v ovčíně a na pastvě. Průměrně se počítá, že ovce dá ve stáji denně 2,5 až 3 kg hnoje, tedy za rok asi 8 až 10 q. Při bohatším stlaní 12 až 15 q. V některých chovech se prý dosáhlo při stlaní zvláště bohatém 20 až 25 q hnoje od jedné bahnice. Mohou proto ovce dáti poměrně více hnoje než skot. V praxi se zhruba počítá, že šest ovcí dá tolik hnoje jako jedna dojnice a jedna dojnice že spotřebuje tolik krmiv jako dvanáct bahnic. V předpokladu ovšem, že je v podniku pro ovce dostatek absolutních krmiv. Aby ztráty hnoje cestou na pastvu byly co nejmenší, doporučuje se vyhnat ovce ráno před hnaním na pastvinu do výběhu, v němž je podestláno. Sem se též vyhánějí, když se jim zakládá krmivo — aby se neznečistila vlna — a pak ovšem vždy, kdy to počasí a jiné okolnosti dovolují, aby tak byl jejich pobyt v ovčíně co nejkratší. Výběh, nejlépe hned u ovčína, je tedy mnohostranně užitečný. Nemáme-li ho, doporučuje se zmenšit ztráty hnoje po cestě alespoň tím, že se ovce v ovčíně nějaký čas před vyhánáním zvednou.

c) Košárování.

Při košárování jsou ovce po část roku, pokud to počasí dovoluje, ve dne v noci venku. Rozeznáváme dva způsoby: košáry trvalé a košáry přenosné. Při *trvalém košáru* se ovce zavírají na noc do ohrady, která zůstává stále na témže místě. V ní se pravidelně podestýlá. To přináší značnou úsporu práce. Trvalý košár se totiž postaví u pozemku, který se má v budoucím roce hnojit. Tak se uspoří práce s vyvázkou hnoje z ovčínu na pole. Je-li košár blízko polní kůlny nebo stohu slámy, ušetří se dovážka steliva. Ovcím se někdy zkrátí daleká docházka na pastviny. Hnůj je v trvalém košáru dobře konservován (ušlapaný a vlhký). Podle údajů v literatuře (123, str. 68) dá stádo 250 ovcí v trvalém košáru při bohatém stlaní od května do srpna asi 2 000 q hnoje (8 q na 1 ovcí). Trvalého košáru se používá ve velkých podnicích hlavně od května do srpna, kde jsou na polích ještě plodiny, takže nelze na nich zřídit košáry přenosné.

Přenosné košáry se stavějí přímo na pole, které se má hnojit. Ovce jsou v košáru během noci na jednom místě jen tak dlouho, až půdu, kterou košár uzavírá, svými výkaly přiměřeně pohnojí. Pak se košár v noci přeloží na půdu sousední, ještě nepohnojenou. V košáru se počítá na jednu ovcí s plochou 0,8 až 1,5 m², průměrně 1 m². Při stádu 250 až 300 ovcí se proto skládá ohrada košáru ze 16 lís 4 m dlouhých, asi 100 až 120 cm vysokých, z lehkého proutěného pletiva a pod., aby se snadno přenášely. Pak zabere košár plochu 2,5 a. Překládá se za noc obvykle dvakrát, takže se pohnojí tři plochy po 2,5 a, dohromady za jednu noc 7,5 a. Jeden ha se tedy pohnojí za 13 nocí. První plocha se košáruje od večera (od 8 hod.) do půlnoci, druhá od půlnoci do 5 hod. a třetí od 5 hod. do rána. V prvé třetině je výkalů více a proto doba ko-

šarování musí býti kratší. Ostatně pečlivý ovčák přestavuje košár, u něhož spí v přenosné nebo pojízdné boudě, tak, aby byla všechna půda pohnojena stejnoměrně. Za tuto práci má ovšem zvláštní odměnu. Je-li třeba hnojit půdu vydatněji, přestavuje ovčák košár jen jednou v noci nebo jej nechá po celou noc na témže místě. Jakmile se pohnojí větší část pozemku, nutno hnůj zaorat, aby se předešlo ztrátám dusíku.

Přenosné košárování se hodí zvláště dobře na strniska a na úhory. Košárováním možno však též někdy na vhodných půdách a za příznivých podmínek hnojit na list, a to na podzim pšenici nebo žito, na jaře vzešlý oves, jarní pšenici a ječmen. Ovce nesmějí ovšem přijít do košáru hladové a košár nutno během noci překládat častěji, tři- až čtyřikrát. Půda musí býti suchá. Košárování je při snadné přístupnosti dusíku v ovčím hnoji zvláště vhodný způsob hnojení krátce před setím okopanin a řepky. Nutno jen přihnojit draslem a kyselinou fosforečnou. Košárování znamená největší úsporu práce s hnojem a se stláním. Rozděluje hnůj po pozemku velmi stejnoměrně. Ztráty živin jsou zcela malé. Půda se zvláště silně obohacuje bakteriemi. Košárování umožňuje pohnojit animálně i pozemky velmi nepřístupné, z nichž některých by jinak ani nebylo možno používat jako pole, takže by byly jen hubenými pastvinami nebo zalesněnou plochou. Tvrdí se též, že se košárováním ničí ponravý a že se z pozemku vypudí myši a krty.

Z čísel, jak je uvádí Golf (33, str. 335) a Wörmann (123, str. 69), možno posoudit, jak vysoko hodnotí rolníci v Německu pohnojení svých polí košárováním. Při veřejném vydražování platili (r. 1935) ovčákům, kteří pásli vlastní stáda na najatých pastvinách, v jarních měsících za jednu noc košárování na polích pro řepu 8 až 10 RM a pro brambory 4 až 6 RM. Menší byly ceny na jaře a na podzim při košárování polí určených pro obilniny (3 až 4 RM) a v létě na úhorech a na pastvinách (2 až 3 RM). Vždy počítáno za jednu noc u stáda 250 až 300 ovcí.

Košarovat možno ovšem jen tehdy, chová-li se otužilé plemeno ovcí, jemuž nepříznivé počasí neškodí (tab. 3, str. 25, sl. 11). Platí to na polích o české ovci selské, o ovci cigajské, valašské, württemberské a o slovenské rase. Ale i žírná ovce černohubá snáší košárování dosti dobře. Méně již žírné merinky, ač i u nich, je-li stádo otužilé, možno počítati v mírnějších polohách a při sušším počasí až se 100 nocemi za rok (123, str. 68). V jižním, středním a západním Německu se podle polohy a počasí košáruje 150 až 260 nocí. V našich poměrech má zatím spíše význam košár trvalý než přenosný. V každém větším chovu ovcí by se měly dobře uvážiti velké výhody trvalého košáru (velká úspora na práci, úspora dlouhých cest ovcím na pastviny atd.). Pak by se používalo trvalého košáru jistě častěji než dosud.

d) *Ocenění hnoje.*

Ovčí hnůj, ať již získaný v ovčíně nebo košárováním, má tedy značnou peněžní hodnotu a proto i význam pro výnosnost chovu ovcí. Vše,

výlohami. I když se obě tato hlediska proplétají tak úzce, že je nebude vždy možno od sebe přesně oddělit, bude přece jen dobře, když si jejich rozdíl vždy uvědomíme.

1. Stavby a mrtvý inventář.

a) Stálé výlohy ovčína.

K stavbám, jež slouží chovu ovcí, náleží především ovčín s příslušnými prostory k uschování hrubé píce, jadrných krmiv a k přípravě píce; dále silážní jámy a někdy i hnojiště. Většinou se však staví ovčín hluboký, z něhož se hnůj pravidelně neodstraňuje, nýbrž se do silné vrstvy nahromaděný čas od času vyváží z ovčína přímo na pole. Pak použití hnojiště odpadá. Silážní jámy a vedlejší prostory pro píci slouží obyčejně ovcím i jiným užitkovým zvířatům podniku společně. Zatěžují proto chov ovcí, přísně vzato, jen úměrnou částí svých stálých výloh. Největší a jen ovcím sloužící stavbou jest ovčín. Kapitál do něho investovaný je značný. Z této investice nám uchází úrok, který bychom z kapitálu dostali, kdyby byl zůstal uložen na př. v záložně. Časem ovčín chátrá, ubývá mu na hodnotě, takže jej musíme umořovati. Musíme jej též opravovat a pojistit proti škodám z ohně. Nárok na úrok z kapitálu do ovčína investovaného (4%), roční umořovací částka, vydání za opravy a pojistné jsou tedy stálé výlohy ovčína. Ty zatěžují chov ovcí a jsou proto jeho pasivní položkou. Máme zájem na tom, aby byly, pokud je to účelné, co nejmenší. Jsou tím menší, čím jest ovčín levněji postaven — menší investovaný kapitál a proto menší nárok na úrok a menší pojistné — a čím je stavba důkladnější — menší roční umořovací částka, menší vydání za opravy. *Hlavně však levný musí ovčín být.* Tím se jeho stálé výlohy zmenší nejvíce a nejméně budou ujídati z hrubého výnosu chovu ovcí.

b) Technické požadavky na ovčín.

Snaha po láci nesmí však jíti tak daleko, že by ovčín nevyhovoval ani základním technickým požadavkům. Co bychom ušetřili na stálých výlohách ovčína, mnohokrát bychom ztratili na hrubém výnosu ovcí (uhynulé a nemocné ovce, menší množství vlny a masa, horší jakost vlny). Ovce nemají v celku velké nároky na přístřeší, zvláště ne ovce vlnařsko-žírné a ještě méně horské ovce dojné. Podmínkou je však, že jsou otužilé a co možná nejdéle mimo ovčín. Ovce snášejí totiž ustájení z našich užitkových zvířat nejhůře. Ve stáji choulostiví a nevyhovuje-li ovčín zcela, zvláště svým větráním, chřadnou a podléhají nemocem. Ztráty z uhynutí jsou pak velké a značně snižují výnosnost. Ovce mají proto býti pokud možno venku, na pastvě nebo ve výběhu. I v zimě, nepasou-li se, mají alespoň na část dne přijíti ven na vzduch, dovoluje-li to počasí. V ovčíně mají býti jen pokud je to nezbytně nutné — v noci,

v zimě, za nepohody, v parném počasí přes poledne, není-li pro ně venku stínu, a ovšem při bahnění.

Ovčín musí být dostatečně prostranný, světlý, suchý a dobře větraný. Z těchto základních požadavků se nemá slevovat. Pokud jde o půdorysnou velikost ovčína, počítá se podle K ü n t z e l a (58, str. 15):

na 1 bahnici bez jehněte	0,70—0,90 m ²
na 1 bahnici s jehnětem	1,00—1,20 m ²
na 1 jehně odstavené	0,40—0,50 m ²
na 1 jehně roční	0,50—0,65 m ²
na 1 skopce	0,60—0,80 m ²
na 1 berana dospělého	1,30—1,50 m ² .

Tato čísla nutno pokládati za nejmenší ještě přípustná. V nich je zahrnuta již i plocha pro jesle. K půdorysu, zjištěnému násobením těchto čísel počtem ovcí, nutno připočísti ještě $\frac{1}{15}$ až $\frac{1}{10}$ na místo pro uložení a pro přípravu píce.

Podlaha ovčína bývá 50 až 60 cm pod terénem a prahy u dveří a vrat 25 cm nad terénem. Za 3 až 4 měsíce naroste v ovčíně vrstva hnoje na výšku 1,25 až 1,35 m. Výška ovčína od podlahy (po vyvezení hnoje) ke stropu má být 4 až 5 m, takže i při nejvyšším stavu hnoje zbývá ještě výška 2,50 m. Nejlepší strop je dřevěný s jílovou mazanicí (8 až 12 cm), aby se na půdu mohla ukládati sláma a jiné krmivo. Podlaha se v ovčíně zpravidla nedláždí, vyjma rampy pro vjezdy a výjezdy. V přípravě píce se podlaha ovšem vydláždí, nejlépe z pálených cihel. Betonová podlaha tu účelná není, poněvadž trpí kyselinami ze siláže.

Okna mají být dostatečně velká. Plocha všech oken má činit asi $\frac{1}{20}$ plochy podlahy ovčína. Ovčín nesmí být příliš teplý, aby ovce nezchoulostivěly. Otužilé ovce zůstanou na pastvě zdravé i při chladnějším počasí. Možno je proto pásti po více dní během roku, což jejich krmení zlevňuje. Podle A. v. Ruoffa (58, str. 29) má být teplota v ovčíně pro ovce před stříží asi 12° C, po stříží 20° C a při žíru bez vlny 14° C. Pro berany ve vlně stačí i 8° C. Vrata mají být dosti široká, aby se dalo při vyvážení hnoje zajetí s vozem až do stáje.

Větrání musí být zvláště dobré, již proto, že se hnůj nevyváží, nýbrž zůstává v ovčíně dlouho ležeti. Mimo jiné má tu být možnost otvírat hořejší polovinu dveří; v létě dveře laťové. Při tom nesmí ve stáji táhnout. V malém ovčíně, kde se ovce příliš tísní a do sebe vrážejí, snadno zmetají. Totéž hrozí, jsou-li dveře příliš úzké. V tmavé, dusné a vlhké stáji ovce pro svůj hustý kožich snadno hynou zápallem plic a tuberkulosou. I jiné nakažlivé nemoci bakteriické a parazitické se tu snáze zahníždí. Mimo to velice trpí množstvím a jakostí vlny. Nevyhovuje-li ovčín, nutno závadám určitě odpomoci vhodnými úpravami. Náklad s tím spojený je zpravidla nepatrný ve srovnání se škodami, jimž zabrání.

c) Ovčín, chceme-li zavést chov ovcí.

V praxi přicházejí hlavně dva případy: 1. Ovce jsme již kdysi chovali, ale jich chov jsme zrušili. Ovčím tedy již máme. — 2. Chov ovcí chceme v podniku teprve zavést. Musíme opatřit ovčín buď adaptací nebo novostavbou.

V prvním případě bývá věc jednodušší. Ovčín zde již jest a zatěžuje podnik svými stálými výlohami tak jako tak, i když se ovce nechovají. Kalkulujeme-li tedy, zda bude výnosné chov ovcí znovu zavést, nesmíme přehlédnouti, že tím vlastně nové stálé výlohy staveb nevzniknou. Nesmíme proto v této kalkulaci započítavati stálé výlohy ovčina chovu ovcí k tíži. To ovšem výrobní výlohy chovu ovcí značně zmenší, takže je za jinak stejných podmínek spíše výnosný než tam, kde se ovčín teprve musí stavět a kde proto stálé výlohy jeho novostavbou vzniklé do výrobních výloh chovu ovcí zahrnouti musíme. Proto podnik, který ovčín již má, zavede za jinak stejných podmínek chov ovcí spíše než podnik, který musí ovčín teprve stavět. Bohužel je situace zřídka kdy tak příznivá. — Ovšem v praxi bývá věc taková, že se prázdného ovčina všelijak využívá na skládku umělých hnojiv, paliva, strojů a pod. Má-li se tu ovčín uvolnit pro ovce, nutno nalézt pro tyto věci přístřeší jinde nebo je teprve pořídit. Mimo to nutno ovčín předem adaptovat nebo alespoň znovu upravit. Tím přece jen o něco stoupnou stálé výlohy podniku. Ale jen tento přírůstek stálých výloh staveb podniku je tu součástí výrobních výloh chovu ovcí, jehož výnosnost kalkuluje. I tak bývá zpravidla mnohem menší než celé stálé výlohy ovčina nového.

Mnohem obtížněji se rozhodujeme tam, kde je zavedení chovu ovcí vázáno na stavbu ovčina. Tento krok nutno zvláště dobře promyslet. Postavíme-li ovčín, poněvadž kalkulace ukazují, že za daných výrobních podmínek bude chov ovcí výnosný, investujeme do ovčina značný kapitál, i když stavíme co nejúsporněji (viz 58). Klesnou-li však ceny vlny a skopového masa, stane se chov ovcí snadno nevýnosný. Zrušíme-li jej pak, nelze kapitál do ovčina jednou investovaný uvolnit. Proto ovčín, i když ho pro ovce nepoužíváme, zatěžuje podnik svými stálými výlohami dále a ujídá nadarmo z našeho důchodu. Užitek z jeho použití nouzového, na př. jako skladiště pro hnojivo, palivo, stroje atd., skoro nikdy není úměrný stálým výlohám opuštěného ovčina. Kde nutno ovčín teprve stavět, nestačí tedy pro zavedení chovu ovcí skutečnost, že je chov ovcí podle okamžitých výrobních podmínek výnosný. Teprve je-li v určitém podniku podle místních výrobních podmínek — dostatek pastvin, jiných absolutních krmiv atd. — pravděpodobná naděje na trvalou výnosnost chovu ovcí, můžeme se odhodlat k stavbě nového ovčina.

Tyto úvahy platí však v plném rozsahu vlastně jen pro velkostatek, kde jde o tak velké stádo ovcí, že potřebuje zvláštního, zcela vyhovujícího ovčína. Jinak je tomu, jde-li jen o stádo menší, byť na velkostatku nebo na větším podniku selském, nebo jen o několik málo ovcí, jak tomu bývá v středním a v malém podniku nebo docela i u bezzemků. Zde se dá získati pro ovce vhodné místo často levným provisoriem, adaptací staveb jiných, nikoli dostatečně využitých, nebo lehkou a levnou přístavbou. Možné je to tím spíše, že nároky ovcí na chlív jsou, jak jsme poznali, poměrně malé. Vždyť některá plemena vydrží bez velké újmy na užitku skoro po celý rok venku a jen v největší nepohodě a v době bahnění vyžadují přístřeší, třeba jen zcela jednoduchého. Pouze vlhké, dusné a temné nemá toto nouzové ubytování ovcí nikdy býti. Podaří-li se rolníku umístit ovce v dosavadních stavbách podniku, nejvýše s malými úpravami nebo s levnými přístavbami, což při menším počtu ovcí zpravidla nenarazí na nepřekonatelné obtíže, ušetří se stále výlohy staveb buď úplně nebo z velké části. Pak ovšem nesmíme ani v kalkulaci zatěžovati chov ovcí stálými výlohami staveb, leda jen těmi, o něž se nám tu úpravou nebo přístavbou stále výlohy staveb celého podniku skutečně zvětšily. Ubude tak v kalkulaci značná pasivní položka a zvětší se vyhlídka chovu ovcí na výnosnost. Spíše se pak rozhodneme jejich chov zavést, než musíme-li pro ně stavět zvláštní ovčín. Též proto, že snáze můžeme chov ovcí zrušit, stane-li se změnou výrobních podmínek nevýnosným. Nezbude nám totiž na krku prázdný ovčín, který by nám zbytečně ujídal z důchodu.

d) Mrtvý inventář.

K mrtvému inventáři chovu ovcí patří jesle na hrubou píci s koryty na okopaniny, na jadrná krmiva a na sůl, koše na krmiva, nádoby na pitnou vodu, džbery, kádě na koupání ovcí, lísy a kůly, jichž je třeba, aby se přehradil vnitřek ovčína podle potřeby během roku na různá oddělení, ploty na pastvinách, stůl na úpravu a na třídění sestřižené vlny, zařízení na porážku ovcí, nástroje na jich stříhání, na značkování, na kupírování a na kastrování ovcí, krouhačka na řepu, jiné stroje na přípravu píce, trokar, irigátor, skříňka s léky a pod. Některých z těchto součástí mrtvého inventáře používají ovce společně s jinými druhy užitkových zvířat. Většinu jich nutno však při zavedení chovu ovcí opatřit, takže zatěžují svými stálými výlohami jen ovce.

O technické stránce součástí mrtvého inventáře se zde šířit nemůžeme. Podotýkáme jen, že jesle bývají v ovčíně asi 4 m dlouhé (podle půdorysu a pilířů různá délka je nejvhodnější) a 1,5 m vysoké (pro jehňata nižší). Na jednu bahnici nebo dospělého skopce se počítá 40 cm délky jeslí, na 1 berana 50 cm, na jednorocní jehně 30 cm a na jehně do 4 měsíců 16 až 20 cm. Je-li v ovčíně jeslí málo, ovce se tísní, vrážejí